

magyar, közeli rokonságban van, nem szókinsében, hanem szerkezetében, a török, az indiai, a kínai, a mongol és a tibeti nyelvekkel. Minden európai nyelvben, kivéve a magyart, a törököt és a finn eredetű nyelveket, előjárók vannak, akárcsak a héberben és az arab nyelvekben, míg a mienkben, ragok és névutók találhatóak.”

Kőrösi Csoma Sándor öretlen akarattal és tiszteletreméltó tudatossággal haladt a magaválasztotta úton, a maga által kitűzött cél felé. Ha valamiben tévedett, hát az az volt, hogy nem egy emberre szabott feladatot tűzött maga elé. Eljátszhatunk a gondolattal, milyen eredményekre juthatott volna, ha a sors még engedélyez számára néhány évtizedet. Ki tudja? Talán nagy csalódásoktól, kudarcoktól menekült meg korán, 58 esztendősen bekövetkezett halálával. De minek játszunk efféle haszontalanságokkal? Kőrösi nyílegyenesen haladt a célja felé, amelyről ő sem tudta, mi sem tudjuk, milyen messzire volt tőle. De az irány helyes volt, léptei biztosak voltak, s a megtett út így is lenyűgöző, tiszteletet parancsoló.

Julianus, Vámbéry, Kőrösi Csoma Sándor ... Valamennyien elindultak az őshaza keresésére és valamennyien találtak valamit. Mindegyikük, az itt nem említettekkel együtt, fontos ismeretekkel, felfedezésekkel, feltárásokkal gyarapította a tudományt. Az őshazát azonban egyikük sem érte, mint ahogy őseink sem érték el soha a csodaszarvast. Nem is az volt a fontos, hogy azt a csodaszarvast ériék el, hanem az, hogy az elérhetetlen csodaszarvas elvezesse őket valahová.

Az őshaza hívogató és útmutató csillagnak bizonyult. A csillagok pedig – ahogyan Németh László írta – nem azért fénylenek, hogy föltétlenül elérjük őket, hanem hogy mutassák az irányt, amerre mennünk kell.

Halász Péter

Emlékezzünk a rohamkezdő honvédekre

A Budavár ostromát 1849. május 4-én elsőként megkezdő, majd május 21-én befejező debreceni 10. honvédszászlóalj tettét illő lenne emléktáblával megörökíteni. Hősiességükért Gergey előterjesztésére, Zászlójukra Kossuth Lajos a III. osztályú érdemérmét adományozta.

A Kmety-hadosztály kötelékébe tartozó 10. zászlóalj ostromkezdő rohamáról Jókai: „A köszívű ember fiai” regényében, történelmi hitelességgel így emlékezett meg: „Fél egy óraker, szép verőfényes májusi délben jött tömeges rohammal az első honvédcsoport Buda torlaszai ellen. A tizedik zászlóalj volt az. A tisztiek a hadoszlop élén mind.”

Ez a valóság, mely a Viziváros Fő-utcájában, a Bomba-tértől (ma Batthyányi tér) a Lánchídig terjedő szakaszon, a magyar történelem kiemelkedő epizódjaként maradt ránk az utódokra.

A Budapest I. Jégverem utca 1. számú (I. Fő u. 9. szám) sarokházat, mint műemléket évtizedekkel ezelőtt felújították. Az épület tervei 1854-ben készültek s a telken korábban – a szabadságharc idején – a lánchídi vízműveket védő „palliszád” sáncrendszer húzódtott. Pontosabban: a Duna partjáról kiindulva, itt kezdődött a földbevert cölöpsorral megerősített védőfal.

Ez ellen a palliszád védrendszer ellen intézte 1849. május 4-én a déli órákban szuronyrohamát a Kmety-hadosztályba tartozó 10. honvédszászlóalj s ezzel a rohammal kezdődött meg Budavár ostroma.

E hadított és történelmi esemény, valamint a palliszádok helyének megörökítésére a Jégverem utca 1. számú ház falán emléktábla elhelyezését javasolom. Hadtörténelmi adatokkal pontosan igazolható, hogy a főparancsnokság előírt haditerve szerint, óramű pontossággal érkezett Kmety ezredes (majd tábornok) hadosztálya a délelőtti órákban a Császár-fürdőhöz. Onnan kivált a 10. és tartalékként a 33. honvédszászlóalj és a Bomba-térre vonultak, majd innen elindulva a 10. zászlóalj – Kmety személyes vezetése alatt – valóban valamennyi tisztjével az élén, megkezdte a szuronyrohamot a vízmű ellen.

Mik azok a bizonyítékok, melyek alátámasztják a javasolt emléktábla legmegfelelőbb helyét?

Bánlaki-Breit József: Magyarország 1848/49-iki függetlenségi harcának katonai története című munkájában írja: „A rohamot a legnagyobb golyózápor közepette a 10-ik honvédszászlóalj kezdi meg s mire a vízmű közvetlen közelébe ér, a torlasz kapuja hirtelen kinyílik s a legirtózatosabb kartácstűz zúdul feléje” –, melynek eredményeként igen sok honvéd elesik. A zászlóalj ismét rohamra indult s amikor ez nem vezetett eredményre, megindult a tartalék 33-ik zászlóalj is – ugyanakkor részben a Kapucinus templomtól két röppentyűs löveg, – a Bombatér Duna-parti részén, a ma is ott álló plébánia épülete mellől pedig a 9-ik hatfontos üteg kezdi meg a „láncbídfőnél lévő cölöpkerítés rombolását – mint azt az üteg irányzó altisztje, Hatala Péter megörökíti „Budavár ostrománál” című tanulmányában. (Megjelent az „Ország-Világ” 1885. évi március 15.-i számában.)

Sajnos a rohamok – kellő tűzérési előkészítés hiányában – nem vezettek eredményre. Mindez azonban nem von le semmit a honvédek hősiességéből s abból a tényből, hogy a Fő utca – Jégverem utca kereszteződésénél, tehát a mai Jégverem utca 1. számú ház helyén húzódó sáncok és torlaszkapu ellen intézett rohammal kezdődött Buda várának ostroma.

Mik azok az adatok, melyek alátámasztják ezt a helymegjelölést?

A fentebb Bánlaki Breit Józseftől idézettek szerint: a 10. zászlóalj a „vízmű közvetlen közelébe ér.”

A vízmű tornya a mai I. Fő utca 5. sz. MÁV ház helyén volt. Ez megállapítható többek között *D’Elseaux Rezső*: „Budavár ostroma 1849. május 4–21-ig” című könyvéből és ennek mellékleteként megjelenő térképvázlatból (1883) is. Sőt a térkép a palliszádok vonulatát is feltünteti.

Hasonló adatokat találunk *Vahot Imre*: „Honvédek könyve”, – *Szell Farkas*: „Buda védelme 1849 májusában, – osztrák katonatisztek naplója.” – *Clauzer Mihály*: „Egykorú kézirat Budavár 1849 visszafoglalásáról.” *Földvári József*: „Tavaszi hadjárat, Buda visszafoglalása.” (térképvázlattal) – *Gracza György*: „Az 1848/49-i magyar szabadságharc története” című munkákban.

Még pontosabb adatokkal szolgál *dr. Gööz József*: „Budapest története” című könyvében, amikor leírja, hogy Henzi tábornok a Láncbídfő környékét elkerítette úgy, hogy „megtámadás esetén a várbeliek a Dunáig cölöpök védelme alatt szabadon közlekedhessenek.”

Ugyancsak ilyen adatokat tartalmaz *Jókai Mór*, *Bródy Sándor*, *Rákosi Viktor*: Ezernyolcszáz-negyvennyolc könyve, valamint a „Magyar hadsereg hadműveleti naplója 1849. március 22-től július 9-ig – *Operations Journal*”-ban 1849. május 4. bejegyzés.

Végül igen fontos megfigyelést rögzített *Ujhegyi Béla*: „Budavár keletkezése és múltja (1892. évi kiadás)” című könyvében, melyben hivatkozik arra, hogy „ezen támadásoknak figyelmes szemtanúja voltam”, s mint serdülő ifjú átélte az utolsó rohamot is.

Ujhegyi megfigyelései talán a legpontosabbak s megegyeznek a többi adatokkal, így a *D’Elseaux* féle térképpel is.

Azt írja *Ujhegyi*: „A vízvárosi Fő utcának a Láncbídfő felé való kijáratánál, a Jégverem utca egyesülésénél, a folyam partjáig érő cölöpzetek állítottak fel, melyeknek kapuiba lőrések vágattak. Ezen cölöpvédmű, mely a vízvezeteki nyomattal védelmére is szolgált, „Víz tábortábor” is nevezetett (Wasser Retranchement). Ezen cölöpzet a Fő utcából a hegyoldalon fölfelé a Jégverem utcába, ebből a Kapucinus és Pala, innen a Szallag (akkor még Kigyó utca) és Donáti utcába húzódván, – az akkor még létezett földött folyosóhoz (mely a Halászbástyánál volt) – csatlakozott.”

A várparancsnok a vízvárosi Fő utcát és az ezzel egyesülő Pala utcának egy részét sorompókkal záratta el s az utóbb nevezett utca néhány házát védelemre rendeztette be, a lakókat pedig kitelepítette.”

A Fő-utca 5. szám alatti MÁV házban évtizedekkel ezelőtt renoválási munkálatokat végeztek. Az ottani – akkor még működő – gépház nyugdíjas gépésztől, Ormos Imrétől kapott felvilágosítást szerint: az alkalmalmal felbontották a ház udvarát és ott megtalálták a vízmű alapzatát és a Fő-utcára is kivezető csatorna és ólomcsövek maradványait.

A Jégverem utca 1. számú ház kb. 50–60 méterre van a vízművek helyétől, a Fő u. 5. sz. háztól. Ugyanakkor, ha figyelembe vesszük azt a körülményt is, hogy a roham alatt a

honvédek a Kapucinus templomnál két röppentyűs löveget állítottak fel, melynek hordtávolsága éppen a Fő utca – Jégverem utca kereszteződéséig tartott, úgy az első roham iránya és helye, a pallaszádok Duna-partról kiinduló és a Jégverem utca 1. számú ház telkén húzódó részének felel meg s ez jelenti „a vízmű közvetlen közelébe ér” megjelölést, ahol a „torlasz kapui” hirtelen kinyíltak.

A mai Jégverem utca (mely az eredetivel azonos hely) alsó részén van az írásomban megjelölt 1. számú ház, mely az utca felfelé vezető egyenes vonalát az épület elhelyezése által megtöri s ekként a Jégverem utca felső, hegyoldali része (melybe a Kapucinus utca torkollik) mutatja az út korábbi, eredeti irányát. Ha a hegyoldali felső utcarészt képzletben a Dunáig meghosszabbítjuk, úgy az átvezet a Jégverem utca 1. számú ház közepén. Tehát a pallaszádok a folyam partjáról kiindulva, ezen a helyen vezettek fölfelé, mert csak így volt lehetséges a Fő utca és a Jégverem utca egyesülésénél az útszakasz lezárása és a vízmű védelmének biztosítása.

Úgy vélem, hogy mindezen érveim az írásomban hivatkozott adatokkal alátámasztást nyertek és lehetővé teszik, hogy a Jégverem utca 1. számú ház falán emléktáblával örökítsük meg a 10. zászlóalj honvédeinek elévülhetetlen érdemét. Azokét, akik 1849. május 21-én reggel utolsó rohamukkal áttörték a torlasz kapuját, elfoglalták a vízműveket és a Lánchídnál lehorgonyzott hajóra kitűzték zászlójukat. Azt a zászlót, amelyet a szabadságharc leverése után, Borosjenőn nem adtak át a cári csapatoknak, hanem felszabdalták és darabjait a tisztek maguk között szétszórták. Ugyanakkor a tisztek kardjukat – névcédulával ellátva – átadták Ratischieloff cári ezredesnek és azok Szentpétervárra, a hadi arzenálba kerültek. Talán ott ma is megtalálhatók.

Befejezésül szabad legyen a késői utód tiszteletével és a dédunoka kegyeletével megemlékezni a debreceni 10. honvédzászlóalj hős katonáiról és parancsnokairól, akik így követték egymást:

Szemere Pál honvédőrnagy (nyugdíjból nevezték ki), 1848. szeptember 2-án, a perlaszi csatában kardszóján keresztül halálos sebet kapott.

Kiss Pál honvédőrnagy (tábornokként Pétervárad védője).

Gergely János honvédőrnagy (később alezredes, váci és kecskeméti térparancsnok.) 12 évi várfogságra ítélték. 1848 őszén, egyidőben a vörössipkás 9. zászlóalj parancsnoka is volt. Herczeg Ferenc *A hét sváb* regényében róluk írt igen sokat.

Leiningen-Westerburg Károly honvédőrnagy (az 1849. október 6-án kivégzett aradi vértanú tábornok), aki Gergely őrnagy szabadsága idején, 1848 november és decemberben, a zászlóalj ideiglenes parancsnoka volt. A honvédek nagyon szerették.

Ádám Ferenc Miklós honvédőrnagy. Az ő vezetésével kezdte a 10. zászlóalj 1849. május 4-én, a Bomba térről kiindulva, Budavár ostromát. Az első rohamban megsebesült (Dálnoki Lajos zászlótartóval együtt) és a világosi fegyverletételig szolgálatképtelen marad. Kötél általi halálra, majd kegyelemből 8 évi várfogságra ítélték.

Kiss Antal honvédszázados (korábban testőr volt). 1848. október 31-én helyezték át a 21. sz. munkácsi zászlóaljából. Ádám Ferenc sebesülése után a zászlóalj ideiglenes parancsnoka 1849 júliusig. Megsebesülése után vette át tőle a parancsnokságot.

Kovácsy Albert honvédszázados. Annak ellenére, hogy 35 rohamban vett részt, soha nem sebesült meg. Az utolsó napon Bem tábornok őrnaggyá léptette elő, de erről az események zűrzavarában okiratot már nem készítettek. A *Vasárnapi Újság* halálakor úgy emlékezett meg róla, mint „a szabadságharcban derék honvédőrnagy.” Büntetésből lefokozták és közlegényként Welden császári tábornok 20. sz. gyalogos regiment 7. századába sorozták be nyolcévi időre.

A történet úgy lesz teljes, ha a közkatonákról sem feledkezünk meg. – *Melléklet a Közlöny 141-dik számához.* (1849. jún. 26.)

Buda várának ostrománál és bevételénél megsebesült honvédek nérolajstroma. Közzítétek a 10. honvédzászlóaljából: Angyal János, Csató István, Cserszky János, Dálnoki Lajos zászlótartó, Dorog János, Dragonits József, Gerbál Ádám, Janzó Endre (4. század), Kolosvári Ferenc, Lengyel György, Magyar Pál, Nyul Fülöp (2. század), Sipos István, Szilágyi János, Tóth Ferenc, Varga Péter.

Rájuk is illik a Kossuthhoz intézett egyik feliratból ez a mondat: „Nem azt illeti a köz-tisztelet, a ki a honnak javát akarja, hanem a ki azt eszközli is, mert az akarat csak feltétel, de a tett fáradozás.”

Záróakkordként Görgey Kossuthhoz intézett 1849. május 25. jelentésével zárom a megemlékezést. (Hadtörténeti Intézet Levéltár 30/5. jelzet): „A 10-ik, 33-ik és 47-ik zászló-aljak, mind melyeknek emberei a legelszántabb bátorsággal vár megrohanásánál a vitéz-ségnek kitűnő jelét adták, zászlóaljukra kitüntetésül a III-ad osztályú érdemjelet nyerték.”

Dr. Kovássy Zoltán

A szabadságharc első vértanúja, Mednyánszky László

Ha valaki ezt a patinás nevet hallja, okvetlenül a híres magyar festőre, Mednyánszky Lászlóra gondol. Jóval kevesebben tudják, hogy ez a család egyike a legrégebb felső-magyarországi főnemesi családoknak, s törzsének nyomai már az Árpád-házi királyok korá-ban feltűnnek.

Ez a család nem csupán híres festőt, hanem tudósokat és három kitűnő katonát is adott az országnak! Ez utóbbiak egyike a szabadságharc vértanúja lett. Annak az embernek első áldozata, akit Habsburg király küldött ellenünk, s akit még a saját honfitársai is „bresciai hiénának” neveztek, hogy aztán a magyarországi rémtettei elhomályosítsák a bresciai elő-nevét és az egész ország hiénájává léphessen elő – ura parancsára...

Báró Mednyánszky László volt az első azon az úton, melyen oly sokan követték őt 1849-ben. Illőnek tartom, hogy róla is megemlékezzünk, mert éppen úgy helytállt, mint az aradi vértanúk bármelyike, ő is a legdrágábbat, az életét áldozta szeretett magyar hazájáért, népéért.

1819. június 26-án (más források szerint 16-án) született a Trencsén melletti Beckón. Születi tízéves korában nyilvános iskolába küldték, hogy tanuljon és ismerkedjen az étellel. Tren-csénben, majd Tatán, a kegyesrendi konviktusban, utána Magyaróváron tanult. Innét került a tullni katonaiskolába, majd belépett a magyar királyi testőrség kötelékébe. Két évig lakótársa volt Görgeynek, és a két fiatalember csakhamar összebarátkozott. Mednyánszky László négy évet töltött a testőrségnél, utána lemondott a katonai pályáról, mert nem érezte jól magát Bécsben. 1848 tavaszán feleségül vette gróf Majláth Mária-t és 1847-ben már Bars megye követeként jelent meg a pozsonyi országgyűlésen.

A szabadságharc kitörésekor – századosi rangban – hősiiesen harcolt egy nemzetőrcsapat élén, a lázongó szerbek ellen, s ott meg is sebesült. Ekkor Budára hívták, s ott a Honvédelmi Bizottmány 1848 végén őrnaggyá nevezte ki, majd fontos megbízatással Lipótvárra küldte. 1848-ban ugyanis Lipótvár is magyar kézen maradt, de mint jelentéktelen erősséget, csupán egy zászlóalj tartotta megszállva. Simunich osztrák tábornok, más adatok szerint altábornagy azt a feladatot kapta, hogy Nagyszombaton keresztül a magyar sereg hátába kerüljön. Ordódy Kálmán (vagy Pál) őrnagynak (ezredes?) a nádasí szorosnál kellett volna feltartóztatnia a nagy túlerőben levő ellenséget, s így a katonai érényekben amúgy sem bővelkedő tiszt csatát vesztett és gyorsan visszavonult Lipótvárra.

Simunich altábornagy 1848. december 29-én körülzártá és ostromolni kezdte a várat, amely nem tartozott ugyan az erős várak közé, de egy igazán hivatott, a magyar szabadság ügyét szentnek tartó parancsnok irányításával hónapokig ellenállhatott volna az ostromló sereg támadásainak. S mivel ez a vár hátráltatta Komárom ostromát, érdekük volt, hogy tartósan, de lehetőleg minél tovább magyar kézen maradjon.

Ordódy azonban nem volt az az ember, aki ennek a feladatnak megfelelhett volna. Közvetlenül az ostrom megkezdése után, de talán egyetlen kardcsapás nélkül került volna Lipótvár az ellenség kezére, hiszen Ordódy minden tőle telhetőt megtett, hogy a hazafias